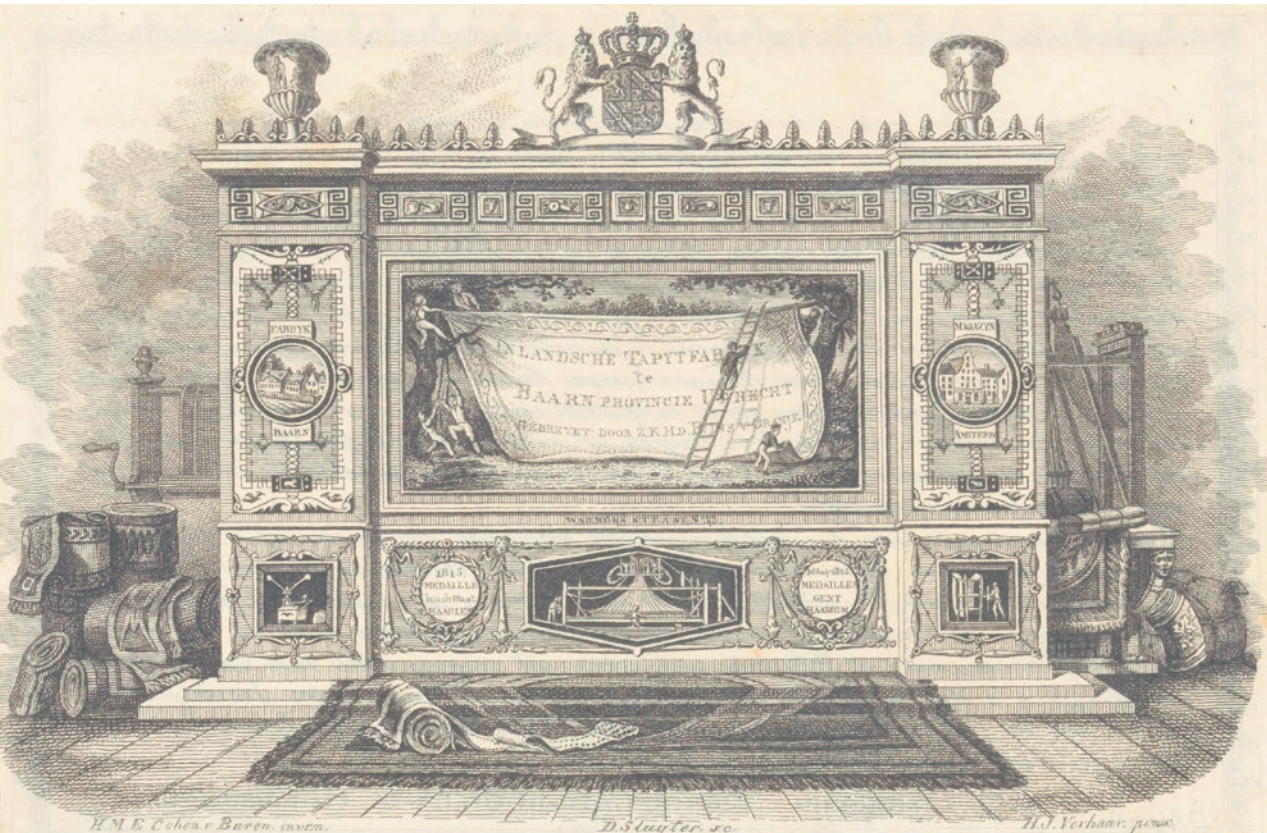

Baerne

In dit nummer o.a.:

- 🏠 De familie Cohen en het rad van fortuin
- 📖 Boekpresentatie: *Baarnse geschiedenissen. Dertig jaar schrijven voor Baerne*
- 🏠 Geboren, getogen: Agnes Sillem

Hét ware huis

Van Berkum Makelaars

Van Berkum Makelaars bv | Makelaars in en taxateurs van onroerende zaken
Nieuw Baarnstraat 93 Postbus 135 3740 AC Baarn | Lid NVM Wonen - BOG
telefoon (035) 541 84 45 | info@vanberkummakelaars.nl

VAN DE VOORZITTER

Hopelijk gaat het goed met u in deze bijzondere covid-19-periode. Als vereniging hebben wij natuurlijk ook met de gevolgen ervan te maken. Zo is de Oudheidkamer al sinds half maart jl. gesloten en zijn de lezingen en de algemene ledenvergadering (ALV) van dit voorjaar uitgesteld. De vrijwilligers doen intussen wat mogelijk is en werken in kleiner verband op anderhalve meter afstand stug door. De werkzaamheden op de Oude Begraafplaats zijn inmiddels hervat en de redactie van de *Baerne* zit, zo blijkt uit het vorige en het voorliggende nummer, evenmin stil.

Nude voorschriften van rijkswege geleidelijk aan zijn verruimd, hopen we met inachtneming van de nodige voorzorgs- en hygiënemaatregelen op woensdag 2 september a.s. de Oudheidkamer weer te kunnen openen. De expositie 'Toen was roken nog heel gewoon' is dan nog tot 1 oktober a.s. te bezoeken en twee weken later, op 17 oktober, gaat de nieuwe expositie '125 jaar *Baarnsche Courant*' van start. Uiteraard is dit alles onder voorbehoud, met het oog op de dan van toepassing zijnde corona-maatregelen. Hetzelfde geldt ook voor de twee lezingen die voor het komende najaar op de agenda staan (zie p. 96). In verband met de coronavoorschriften wijken wij hiervoor uit naar de aula van Het Baarnsch Lyceum, omdat deze zaal meer ruimte biedt en wij zo beter de anderhalve meter-maatregel in acht kunnen nemen. Raadpleeg altijd van tevoren onze website, want i.v.m. corona kunnen de lezingen op het laatste moment onverhoopt worden afgelast.

Of de excursie op 3 oktober a.s. naar het Airborne Museum in Oosterbeek kan doorgaan, is nog maar de vraag. Op het moment

dat ik dit schrijf (eind juli) hebben wij helaas slechts zeven aanmeldingen. U kunt zich nog **aanmelden tot 6 september 2020** door **€ 55 p.p.** over te maken op bankrekening **NL55 INGB 0006 5891 13** t.n.v. Historische Kring Baerne **o.v.v. Excursie 2020, het aantal deelnemers en uw telefoonnummer**, zodat wij u kunnen bereiken als de excursie onverhoopt geannuleerd moet worden. Houd er verder rekening mee dat het dragen van een mondkapje in de bus verplicht is. En raadpleeg kort voor de excursiedatum onze website voor de laatste stand van zaken.

Wij hopen op dinsdagavond 13 oktober a.s. in de Herberg van Paulus onze ALV te kunnen houden (zie de ingesloten uitnodiging) en u daar te mogen verwelkomen voor het ontvangen van uitleg over het jaarverslag 2019 en de plannen voor 2020/2021 van onze immer b(l)oeiende vereniging.

Een mooie nazomer gewenst,
Jan Baerends

INHOUD

Van de voorzitter	65
De familie Cohen en het rad van fortuin	66
Boekpresentatie: <i>Baarnse geschiedenissen</i>	74
Aanwinsten tweede kwartaal 2020	75
Expositie '125 jaar <i>Baarnsche Courant</i> '	78
Geboren, getogen: Agnes Sillem	80
Sporen van meester Van Dapperen	90
Colofon/agenda	96

Foto omslag: voorkant strooibiljet met reclame van de Inlandsche Tapijfabriek, directeur E.G.W. Cohen (circa 1820, door Cornelis Steffelaar/HUA).

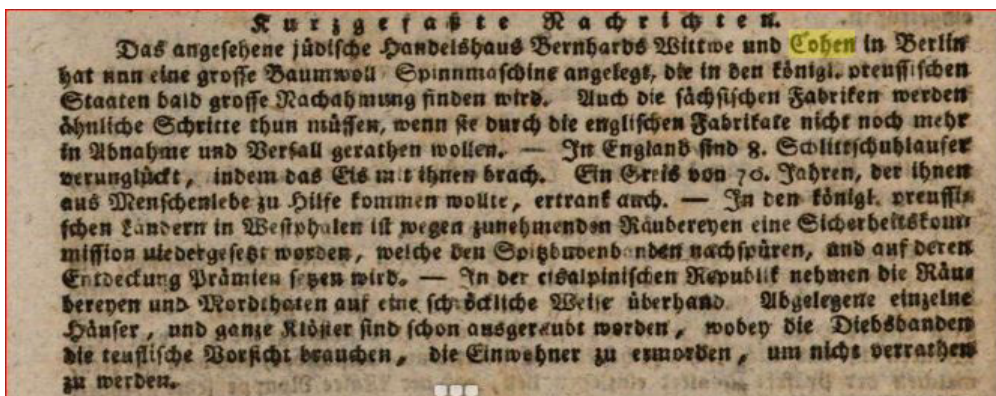
DE FAMILIE COHEN EN HET RAD VAN FORTUIN

Anders dan de naam doet vermoeden, gaat dit verhaal niet over een joodse familie. De oudste Cohen in dit verhaal was wel joods bij zijn geboorte in Amersfoort in 1766, maar rond 1800 nam hij het gereformeerde geloof aan. Deze Cohen is relevant voor de Baarnse geschiedenis, aangezien hij in 1810 naar Baarn kwam om de directie over de Inlandsche Tapijtfabriek aan de Hoofdstraat te voeren, na de verkoop van de fabriek door oprichter en eigenaar Reinhard Scherenberg. In dit artikel een reconstructie van het wel en wee van Ephraïm Cohen en zijn gezin.

door Henriëtte Beuk

De familie Cohen was gedurende drie generaties actief in de Amersfoortse tabaksteelt en handel. Ezechiël Salomon Cohen was in 1727 een van de oprichters van de synagoge aldaar en de functies van parnassijn (bestuurder) en rabbijn gingen van vader over op zoon. Zijn kleinzoon Benjamin Jonas Cohen was naast vermogend tabaksplanter en koopman, een geleerd man (onder meer in wiskunde en joodse theologie). Hij had zijn activiteiten uitgebreid naar de geld- en wisselhandel, bezat daarvoor een zilversmelterij en daarnaast nog

een katoendrukkerij in Amersfoort. Op een gegeven moment stond Benjamin Jonas Cohen bekend als de rijkste jood van de Republiek en fungeerde hij als bankier voor onder meer het Pruisische hof en stadhouder Willem V. Als orangist heeft hij zelfs zijn huis met de paarse ruitjes aan de Amersfoortse Zuidsingel als onderkomen voor het leger van Willem V beschikbaar gesteld. Ook de stadhouder zelf en zijn echtgenote Wilhelmina van Pruisen genoten daar een kort verblijf in de zomer van 1787. Dankzij nauwe familierelaties in Londen en

Augsburgische Postzeitung, januari 1802: aankondiging van de ingebruikname van de nieuwste Engelse katoenspinmachine bij het bekende joodse handelshuis Bernhard Wittwe und Cohen in Berlijn.

Berlijn waren de Cohens in staat een internationale geld- en wisselhandel te drijven tijdens de coalitieoorlogen tussen Frankrijk en Engeland omstreeks de wisseling van 18e naar 19e eeuw.

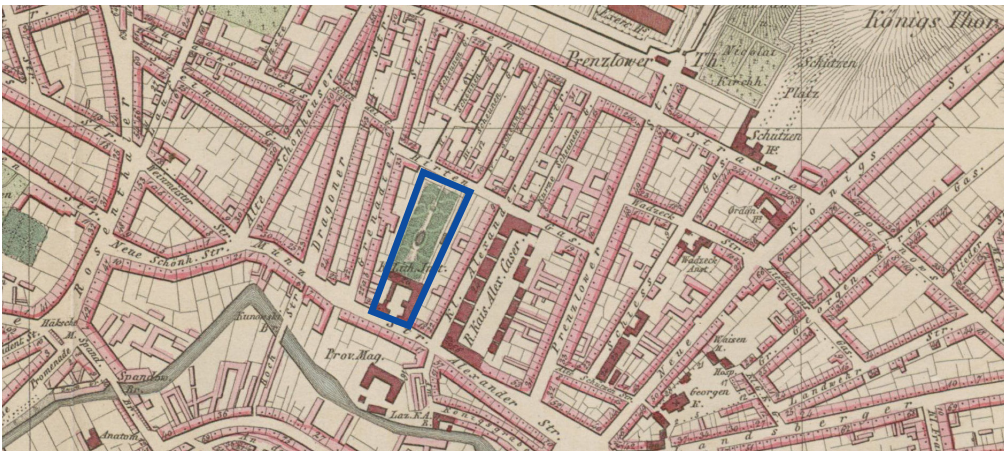
Verlichting en vooruitgang

Ephraïm is het enige kind uit het tweede huwelijk van zijn vader Benjamin (17 - 1800) met Caatje Chaille Meijer. (-1793). De 27-jarige Ephraïm trouwt in 1794 met de 19-jarige Pessel, dochter van de steenrijke Berlijnse zijdefabrikant Moses Bernhard. Ephraïm heeft na zijn huwelijk met vrouw en oudste zoon in Engeland gewoond, hij zou daar als katoenfabrikant gewerkt hebben. Tweede zoon Johann Eduard (1796) werd in Londen geboren en aldaar Anglicaans gedoopt in maart 1797, tegelijk met zijn oudere broer Heinrich Moritz Emanuel (Berlijn, 1795). Na het overlijden van Moses Bernhard in 1794 had zijn weduwe Fanny Fliess het Berlijnse handelshuis

Bernhard & Co.¹ voortgezet met haar kersvers schoonzoon Cohen, die in januari 1802 een nieuwe katoenspinmachine met 100 spoelen uit Engeland introduceert in Berlijn.

Het echtpaar Cohen-Bernhard was het eerste joodse echtpaar dat zich in april 1800 in Berlijn bekeerde tot het gereformeerde geloof om een betere maatschappelijke status te verkrijgen en zij namen daarbij nieuwe namen aan: Ernst Gustave Wilhelm en Philippine Amelie Henriëtte. Hun oudste dochter Caroline Amelie Sophie Ernestine Wilhelmine (1798) was een jaar daarvoor het eerste kind van een joods echtpaar dat een gereformeerde doop in Berlijn ontving.

Het echtpaar beweegt zich in hoge kringen waar de principes van de Franse Verlichting opgeld doen en houdt vanaf 1800 *Teekreise* à la de Franse literaire *salons* in hun voorname huis aan de Münzstrasse² waar dichters en schrijvers voordrachten houden. Het

Rond 1800: in het blauwe rechthoekje Münzstrasse 20 - het voormalige paleis van generaal-majoor Egidius Ehrenreich von Sydow (1699 -1749). Hier woonde de familie Cohen vanaf 1800 en in 1802 werd een katoenspinnerij gevestigd in een van de vleugels aan het voorhof (<https://tools.wmfabs.org/historicmaps/berlin/>).

is er een komen en gaan van diplomaten en kooplieden. Het huis was in 1730 gebouwd door hofarchitect Johann Philipp Gerlach als een barok paleis met twee vleugels, een flink voorhof en een groot park met boomgaard en moestuin aan de achterzijde. Voor hun kinderen stellen zij in 1803 een inwonende huisleraar aan, de student medicijnen en latere diplomaat en dichter Karl August Varnhagen. Philippine was een ontwikkelde vrouw met literaire interesses en een gereserveerd karakter, die niet opgewassen was tegen haar vlotte echtgenoot met een neiging tot verspillen en zelfoverschatting. Haar meer extraverte zuster Willemine (Hitzel) was getrouwd met een Zweedse majoor Von Boye en neemt een poosje de rol van gastvrouw aan tijdens de *Teekreise* bij Philippine, bereisd en bevriend met vele dichters en schrijvers als zij was. In de zomer van

1804 komt aan dit voorname leven een abrupt einde als er een proces tegen Ernst wordt aangespannen wegens wanbeheer. De man met een passie voor de natuurwetenschappen, die Varnhagen wiskunde en Engels bijbracht, blijkt zelf niet in staat een kloppende boekhouding te voeren, duldde echter geen inmenging van anderen bij de bedrijfsvoering en waande zich rijker dan hij was. Boven zijn hoofd hangt een gevangenisstraf en hij weet aan zijn schuldeisers te ontkomen door te vluchten naar Holland, naar verluid zijn vrouw en schoonmoeder berooid achterlatend.³ De katoenfabriek wordt door anderen voortgezet, en het gezin mag voorlopig blijven wonen in het grote stadspaleis dat vermoedelijk steeds minder comfortabel zal aanvoelen, omdat Philippine haar gezin op een of andere manier in leven moet zien te houden en delen van de weelderige inboedel zal hebben moeten verkopen.

De tapijtfabriek aan de Hoofdstraat, door Cornelis Scheffelaar

Schone lei

Waar Ernst Cohen zich tussen 1804 en 1810 heeft opgehouden is moeilijk te herleiden, het is aannemelijk dat hij bij familie in Amsterdam of Londen onderdak had gevonden. In ieder geval duikt hij in 1810 op in Baarn als directeur van de tapijtfabriek. Deze was opgericht door Scherenberg om armlastige kinderen en volwassen werk te bieden door goedkoop materiaal (gesponnen koehaar) vloerkleden te weven. De fabriek had veel succes en exporteerde naar Duitsland, Frankrijk, Engeland en de koloniën, maar wegens persoonlijke omstandigheden werd Scherenberg gedwongen al zijn bezit in Baarn te verkopen aan de makelaars Le Jolle, Saportas en Wils. Er wordt een administrateur aangesteld, Jan Hartman, kamerbeheer uit Edam, en in het voorjaar van 1812 leidt hij een magazijn voor de tapijten (vloerkleden) aan de Amsterdamse Singel tegenover de Driekoningenstraat. Later worden er ook verkooppunten ondergebracht bij commissionairs in Den Haag, Franeker, Groningen, Gouda en Zeist.

Ernst was een van de weinige fabrikanten in het begin van de 19^e eeuw die actief op zoek gaat naar innovatieve kennis (die in Holland ontbrak) over de productie van textiel en die zelf ook op reis gaat. Met zijn passie voor technische verbeteringen gooit hij het over een andere boeg dan Scherenberg deed en verandert de fabriek in een complex waar bijna alles wat nodig is voor een mooi tapijt in eigen beheer kon worden gemaakt: van het ontwerp van het patroon en het spinnen en verven van de wollen garens, tot het onderhoud van de weefgetouwen. Ook op het gebied van marketing toont Ernst zich een

pionier: hij laat circa 500 ingekleurde patronen voor geweven tapijten inbinden in marokijnlederen portfolio's, zodat de geïnteresseerde en zeer geachte clientèle op haar gemak thuis een keus kan maken. Hij laat ook reclamebiljetten drukken en verkrijgt een koninklijk brevet voor zijn bedrijf.

De grote concurrentie in die tijd wordt gevormd door de tapijtindustrie in het Belgische Doornik (Tournai) die haar inspiratie uit het Midden-Oosten haalde. Omstreeks 1817 slaagt Ernst erin om een Doornikse ontwerper, Pierre Antoine Joseph Garjeanne en zijn zoon Guillaume Ghislain Joseph naar Baarn te halen en dan worden met hun ontwerpen ook prijzen op nijverheidstentoonstellingen behaald. Zelfs koning Willem I schaft enkele tapijten aan voor zijn paleizen in Den Haag en Soestdijk.

Het bedrijf heeft in 1824 een omzet van f 130.000 waarmee f 27.000 winst wordt behaald. Ernst probeert aandelen te slijten aan de Algemene Maatschappij ter Bevordering van de Volksvlijt om kapitaal te verwerven voor schaalvergroting van de fabriek.

Dit verzoek wordt echter afgewezen, omdat men in agrarische en handelskringen ervan overtuigd was dat industrialisatie de handel zou tegenwerken en de werkgelegenheid negatief zou beïnvloeden. Koning Willem I had dan wel een persoonlijke verplichting tegenover Cohen, vanwege de enorme leningen die hij met diens vader Benjamin had afgesloten, maar kon in deze niet bemiddelen.

Overdracht en failliet van de fabriek

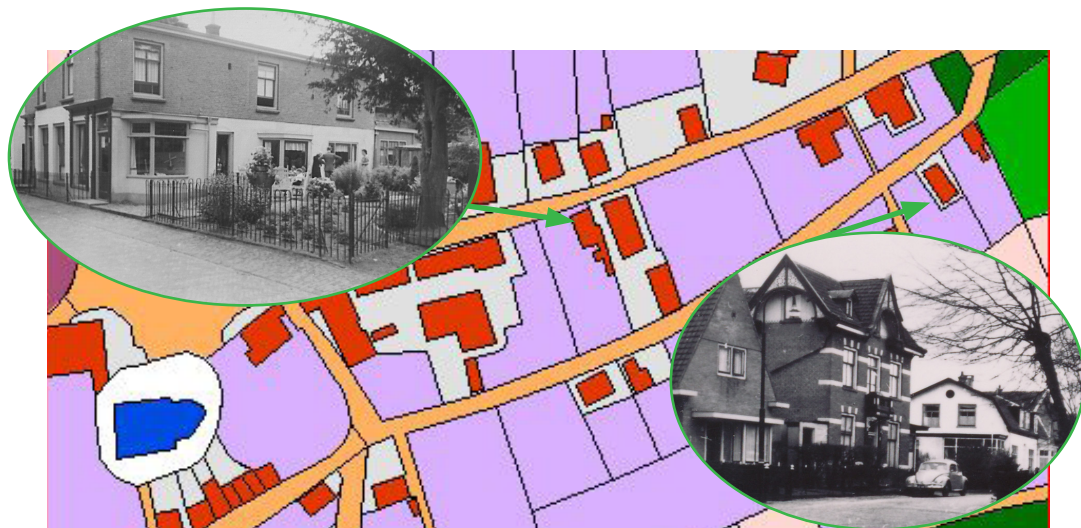
Het vertrek van Ernst uit Berlijn mag dan door statusverlies en opportunisme zijn ingegeven,

de band met zeker twee van zijn vijf kinderen⁴ moet door de jaren heen redelijk goed geweest zijn, aangezien de oudste zoon later bij hem in Baarn kwam wonen en de jongste dochter dat ook een poosje heeft gedaan.⁵ Zoon Heinrich is op zijn tiende naar een Zweedse militaire academie gestuurd en werd vaandrig bij de rijdende artillerie van het garnizoen in de Duitse Hanzestad Stralsund (destijds Zweeds Pommeren) van juni 1806 tot maart 1807.⁶ Zes jaar later is hij terug in actieve dienst als adjudant bij de reguliere kozakken van de keizerlijke (tsaristische) lichte cavalerie⁷ om in februari 1814 bij het Nederlandse 4e bataljon der infanterie deel te nemen aan het Beleg van Naarden. Na de overgave van deze vesting in mei 1814 bevindt hij zich bijna drie jaar in de Nationale Militie, wordt benoemd als tweede luitenant bij het

4e bataljon der infanterie te Leiden en wordt in februari 1818 benoemt tot 1e luitenant bij het bataljon Jagers no. 27. In oktober 1820 wordt hij op eigen verzoek *met honorable demissie uit den dienst ontslagen*.⁸ Omdat hij zich later in krantenartikelen presenteert als civiel ingenieur,⁹ neem ik aan dat Heinrich ergens in Nederland of Duitsland een technische opleiding heeft gevolgd.

De jongste dochter van Ernst, Wilhelmine (Minna) Johanne Louise trouwt in 1826 in Baarn met de arts William Frederik Peter Kiehl¹⁰ en dan is, volgens haar trouwakte, haar broer en getuige Heinrich adjunct-directeur van de tapijtfabriek. Bij zijn eigen huwelijk in november 1828 is hij directeur en zijn vader vertrekt niet lang daarna uit Baarn.

Ruim 7 jaar later - in april 1836 - worden de tapijten met korting verkocht in het Amsterdamse

Linksboven het pand aan de Hoofdstraat, waar later bakker Wegerif zal zijn gevestigd
 Rechtsboven Klein Tempelow aan de Eemstraat: vanaf 1920 is er een rusthuis annex pension voor dames, heren en echtparen in gevestigd. Dit op het oog laat 19e-eeuwse pand wordt begin jaren 1960 gesloopt voor twee huizen onder één kap, de huidige nrs. 32 en 32a.

magazijn van de fabriek dat sinds 1825 in de Warmoesstraat is gevestigd. Een paar maanden later wordt in een krant gemeld dat het niet goed gaat met de fabriek. Garjeanne en zoon waren in 1823 naar Utrecht vertrokken en hun bedrijf draait 13 jaar later zo goed dat het de vraag niet eens aankan. Helaas is er geen archief van de Baarnsche tapijtfabriek bewaard gebleven, zodat de reden voor de teloorgang van het bedrijf in nevelen gehuld blijft. Bij de opheffing van de fabriek in juni 1837 wordt onder meer de jaquardmachine door de Deventer tapijtfabriek Prins van Oranje overgenomen. Enkele wevers verhuizen mee.¹¹ Privé zit het Heinrich evenmin mee, zijn echtgenote Henriëtte Kunigonde Anthonie Rellstab overlijdt in juli van dat jaar, 36 jaar oud, en zij laat hem een dochter en een zoon na. Zijn schoonzus Charlotte Henriette Louise Julie Rellstab komt hem terzijde staan. Heinrich is vanaf 1838 bezig om investeerders te interesseren voor een machinale spinnerij voor linnen garens, er is f 500.000 voor nodig. Koning Willem I verleent zijn goedkeuring aan het voorstel om deze fabriek in Apeldoorn te vestigen. Drie jaar later zit er f 300.000 in het fonds, maar nergens is een bewijs te ontdekken dat die spinnerij ook daadwerkelijk gebouwd en in bedrijf genomen is. Ook van Heinrich en zijn kinderen is geen spoor meer te vinden na zijn in een krant aangekondigd vertrek naar Berlijn in februari 1845.

Zwervend bestaan

Ernst is in 1832 nog eigenaar van twee huizen in Baarn: een in de Hoofdstraat met een grote tuin grenzend aan de Eemstraat, en het andere aan de zuidoostzijde van de Eemstraat dat *Klein Tempelow* wordt genoemd. In 1832

wordt het huis aan de Hoofdstraat overgenomen door zoon Heinrich (die verkoopt het weer in 1847). *Klein Tempelow* wordt in 1836 door Ernst verkocht. Dat hij de tapijtfabriek aan zijn zoon heeft overgelaten komt wellicht doordat hij een vrouw uit de Amsterdamse Jordaan in de bijbelse zin heeft leren bekenen. Geertruida Johanna Wannee is 19 jaar oud als ze bevalt van hun dochter Williamine Gertrude Ernestine op 17-08-1829, terwijl de 62(!)-jarige Ernst dan nog officieel getrouwd is met Philippine in Berlijn. Krap twee jaar later volgt zoon Edward Charles Gustave, geboren in Londen. Beide kinderen worden in de zomer van 1831 in Londen gedoopt.

De eerste mevrouw Cohen overlijdt in december 1833 te Berlijn, de weg is dan vrij voor Ernst en Geertruida om te trouwen, maar dat gebeurt pas in de nazomer van 1835, in Lonneker bij Enschede, waar ze dan volgens de huwelijksakte langer dan 6 maanden gewoond hebben. Begin 1836 ziet dochter Philippine Amalia Caroline in Enschede het levenslicht. Twee jaar later staat het water Ernst tot aan de lippen, want alle roerende goederen (behalve goud, zilver en uurwerken) worden openbaar verkocht in Enschede. Het gezin verhuist naar de Amsterdamse Lauriergracht bij de Hazenstraat, qua status een heel stuk lager dan de voorname Nieuwe Herengracht over de Plantage waar Benjamin Jonas Cohen had gewoond op no. 103, en waar diens kleinzoon mr. Jonas Daniël Meijer later komt te wonen. In 1840 wordt zoontje Rudolph geboren in Velsen, de 77-jarige Ernst overlijdt hier eind november 1844. Op het moment dat Rudolph in de zomer van 1845 wordt opgenomen in het Amsterdamse Binnengasthuis, woont de rest van het gezin in de Nieuwe Leliestraat, drie

straten ten noorden van het vorige adres in de Jordaan. Weduwe Geertruijda moet het moeilijk gehad hebben, het bewijs daarvoor zijn de omstandigheden waardoor haar oudste zoon Edward in februari 1846 wordt veroordeeld tot twee jaar gevangenisstraf. Als 14-jarige winkelbediende bij een stoffenhandel had hij daar lappen stof en furnituren ontvreemd, tevens bezat hij leenbriefjes op naam van zijn moeder. Rudolph overlijdt 7 jaar oud in januari 1848, zijn moeder sterft als 37-jarige naaister acht maanden later.

Oudste dochter Williamine zal tot haar huwelijk in 1856 werkzaam zijn als dienstbode, een beroep dat haar jongere zusje Amalia ook kiest, nadat ze gedurende een paar jaar naar de Baarnse naai- en breischool van de Commissie van Weldadigheid is gegaan (zie *Baerne* 2020-1). Hun broer Edward meldt zich vrijwillig in januari 1848 bij het leger en wordt daar soldaat der infanterie. Vierenhalf jaar later embarkeert hij het barkschip *Waterloo* als foerier en ontscheept na drieënhalve maand varen in Batavia in oktober 1852. Hij trouwt daar, krijgt twee dochters en zal zijn pensioen halen in dienst van de KNIL. Ondanks de ‘valse start’ in zijn jeugd, blijkt hij een betrouwbare officier te zijn. Als gepensioneerd legerkapitein in 1878 heeft hij bijkbaar eindelijk tijd om familie in Nederland te bezoeken, want in september van dat jaar staat hij ingeschreven bij zijn zus Williamine en zwager Pieter Alewijn op Herengracht 101 bij de Blauwburgwal. In de aankondiging van zijn heengaan in juni 1882 wordt vermeld dat Edward na een langdurig lijden aan een leveraandoening is gestorven.

Al met al een wonderlijk verhaal over een intelligente en creatieve man die praktisch met

een gouden lepel in de mond geboren was, maar blijkbaar een hedonistische aard had en teerde op de goede reputatie van zijn vader en halfbroer halfbroer Ezechiël (bankier te Berlijn). Hij leed aan zelfoverschatting waardoor hij zijn eerste echtgenote bedroog en bankroet ging in Berlijn. Hij krabbelde weer op in Baarn, maar bedroog zijn in Berlijn achtergelaten echtgenote wederom door de relatie met Wannee en liet vervolgens zijn tweede gezin een onzeker bestaan tegemoet gaan.

Beeld

Tenzij anders aangegeven, afkomstig uit de beeldbank van de HKB.

Bronnen

Ancestry.com

Cbg.nl

Delpher.nl

Digipress.digitale-sammlungen.de

Digital.zlb.de

Familysearch.org

Landesarchiv-berlin.de

Archief Eemland (AE)

Het Utrechts Archief (HUA)

Nationaal Archief (NA)

Stadsarchief Amsterdam (SAA)

Stadsarchief Enschede (SAE)

Jersch-Wenzel, S.: *Juden und Franzosen in der Wirtschaft des Raumes Berlin/Brandenburg* (1978).

Lowenstein, S.M.: *The Berlin Jewish Community: Enlightenment, Family and Crisis, 1770-1830* (1994)

Pappenheim, H.E.: ‘Münzstraße 20. Zur Geschichte eines verkannten Stadtteils’, jaarboek 1966, Verein für die Geschichte Berlins.

Varnhagen von Ense, K.A.: *Denkwürdigkeiten des eignen Lebens* (1837)

Vries, B.W. de: *From Pedlars to Textile Barons: Economic Development of a Jewish Minority Group in the Netherlands*(1990)

Wilhelmy, P.: *Der Berliner Salon im 19. Jahrhundert (1780-1914)* (1989).

Noten

- 1 Het bedrijf heet na 1794 officieel *Garnmanufaktur und Maschinenfabrik der Witwe Bernhard*. Volgens Varnhagen was Cohen zonder eigen middelen in te brengen vennoot geworden. Hij moet toch wel over een behoorlijk kapitaal beschikt hebben om als jood in Berlijn te mogen wonen, en een onderneming en onroerend goed te bezitten. Gezien de status van zijn vader en de verkoop van diens bezittingen in Amersfoort e.o. in 1802 en 1806 moet Ernst daarvan minimaal een kinsdeel ontvangen hebben.
- 2 In dit voormalige paleis was ook de katoenspinnerij van Cohen met ruim 200 werknemers ondergebracht. Het is in 1857 afgebroken om plaats te maken voor een theater. Pappenheim schrijft dat de bankier Cohen het paleis gekocht had. Het is niet duidelijk of dat Ernst zelf of zijn stiefbroer Ezechiël betreft.
- 3 In 1816 is in het pand het Koninklijke Lithografische Instituut gevestigd. Bij raadpleging van online Berlijnse adresboeken blijkt Philippine Cohen-Bernhard vanaf 1820 regelmatig van woonadres te veranderen.
- 4 Online vond ik nog een vierde dochter Cohen van Baren (1809-1860) in Berlijn. Het is onduidelijk wie precies de ouders zijn van deze Caroline Auguste, ze woonde tot haar dood bij haar (half) zus Elisabeth (1799-1871).
- 5 Zijn tweede zoon Johann Eduard studeerde medicijnen, specialiseerde zich tot gynaecoloog en werd benoemd tot *Medizinalrat* in Poznan. Hij huwde achtereenvolgens twee zusters jonkvrouwen Von Beneckendorff und Von Hindenburg, tantes van de latere rijkspresident van Duitsland, Paul Ludwig Hans von Beneckendorff und von Hindenburg (1847-1912).
- 6 Sinds 1806 nemen 12.000 Nederlandse militairen onder bevel van generaal J.B. Dumonceau deel aan Napoleons veldtochten in Duitsland. In 1807 belegeren Frans/Nederlandse troepen de vesting Stralsund aan de Oostzee, gelegen in Zweeds Pommeren. Op 1 april doen de Zweedse troepen een uitval en verjagen zij de Franse en Nederlandse eenheden. Dankzij ingrijpen van generaal Dumonceau zelf wordt deze nederlaag ongedaan gemaakt. Enkele weken later staan de Frans/Nederlandse troepen weer voor de stad.
- 7 Prins van Oranje Willem Frederik van Nassau maakt afspraken met tsaar Alexander om het Napoleontische leger terug te dringen en de Republiek te bevrijden. In 1813 sluiten Engelse en Pruisische troepen zich aan bij de Kozakken en zij ontzetten Amsterdam in december 1813. De Fransen houden nog stand bij enkele vestingen, waaronder Naarden, maar in mei 1814 geven de Fransen de strijd op.
- 8 Stamboek der officieren, toegang 2.13.04, NA.
- 9 Civiel ingenieur H.M.E. Cohen van Baren heeft een toestel uitgevonden dat granaten kalibreert en vanaf 1839 vervaardigd wordt.
- 10 Zijn vader was hofmeester te Den Haag. Dr. Kiel heeft onderzoek gedaan in Poznan bij zijn zwager Johann Eduard Cohen en geeft in 1831 een boekje uit over de aanpak van cholera en heeft een dampstoestel (meer een stoomcabine op basis van een ledikant) ontwikkeld ter behandeling van de ziekte. De benodigde textiel is verkrijgbaar bij de Baarnse tapijtfabriek.
- 11 In 1829 wonen er 19 wevers in Baarn. Tien jaar later zijn er 3 wevers en een tekenmeester (tapijontwerper) uit Baarn werkzaam in Deventer.

BOEKPRESENTATIE: BAARNSE GESCHIEDENISSEN.

Binnenkort verschijnt het boek *Baarnse geschiedenissen. Dertig jaar schrijven voor Baerne*. In dit boek zijn bijna zeventig artikelen opgenomen, allen geschreven door Jaap Kruidenier (1936-2007). Voor de meeste leden van de HKB is hij geen onbekende. Jaap was betrokken bij de oprichting van de vereniging in 1974 en zat in de redactie van het tijdschrift *Baerne* sinds het verschijnen van het eerste nummer in 1976. Ook nam hij het initiatief tot de oprichting van de werkgroep Oude Begraafplaats.

door Michiel Kruidenier

In dertig jaar tijd - van 1976 tot 2006 - heeft Jaap Kruidenier ruim honderd artikelen over de geschiedenis van Baarn geschreven. Het boek bevat een selectie van zijn artikelen over uiteenlopende onderwerpen, van gemengd zwemmen in de Eem en de Afrikaner Boeren tot de zuster van Vincent van Gogh.

Het boek is rijkelijk geïllustreerd en voorzien van een register. Het is daarmee voor iedereen - Barinees, Baarnaar of geïnteresseerde in Baarns erfgoed - een waardevol bezit.

Baarnse geschiedenissen.

Dertig jaar schrijven voor Baerne

ISBN 9789082215632

Uitgever De Onderste Steen, Nijmegen

Verkoopprijs € 19,50.

Verkrijgbaar bij de Oudheidkamer van de HKB (Hoofdstraat 1a te Baarn) en in de Baarnse boekhandels, of te bestellen via E info@onderstesteen.nl.

AANWINSTEN TWEEDE KWARTAAL 2020

Dit kwartaal is de schat van de Oudheidkamer met maar liefst 41 objecten uitgebreid. Op onderstaande foto ziet u een selectie van de recente giften en aankopen. Wij danken de gulle gevers van harte! Mocht u van zins zijn om op te ruimen en treft u tijdens die actie spullen aan die van Baarnse afkomst zijn of als onderwerp Baarn hebben? In de collectie van de Oudheidkamer zullen ze een goed tehuis vinden.

De Tweede Wereldoorlog in Honderd Foto's, door Erik Somers en Laurien Vastenhoust; *Een klein boekje over een groot schip*, door Sandra van Berkum; *Familiealbum van de Oranjes, 20 jaar hof-fotografie*, door Max Koot; *Tennisvereniging Phonosmash, opgericht in 1968 in Baarn, t.g.v. het derde lustrum in 1983*; groen/witte beker met afbeelding van paleis *Soestdijk* (2003); flesje Baarns Blondje van de Baarnse bierbrouwer Brouwkamer; presse-papier Instituut Middenbosch; beker *150 jaar 1813-1963 Nederland onafhankelijk* met afbeelding Scheveningen 30 november 1813; flesje Boldoot in doosje met opschrift *Juliana 70, 30 april 1979*; een kunststof oranje sinaasappel.

Juwelier van Doorm

Brinkstraat 14-16 Baarn Tel: 035-5413107

Maurice Lacroix

Bruno Söhnle

Seiko

Pulsar

Breil

Danish Design

Tommy Hilfiger

Zinzi

Rosa di Luca

ZANDVOORTWEG 1A
3741 BA BAARN
TELEFOON: 035 541 2063

SCHILDERSBEDRIJF

u.d. Horst

NACHTEGAALLAAN 43 - 3741 WT BAARN

Welkom bij Eethuys-Cafe "De Generaal"

Eethuys-Cafe "De Generaal" is gesitueerd in het stijlvolle monumentale pand uit 1870 dat in haar oorspronkelijke functie jarenlang dienst heeft gedaan als station Baarn, inclusief wachtkamer voor de Koninklijke familie. Het restaurant grenst aan het populaire wandel- en fietsgebied het Baarnsche Bos en is gemakkelijk bereikbaar met de trein of de auto (parkeren gratis).

Dagelijks geopend

Eethuys-Cafe "De Generaal" is dagelijks geopend vanaf 10:00 uur. De keuken is vanaf 12:00 uur geopend, waarna het ook mogelijk is om uit de zeer gevarieerde menukaart te bestellen.

Groot terras

Het restaurant beschikt over twee ruime zalen en een groot terras. In de zomer is het mogelijk, zolang het weer het toelaat, om buiten te dineren. Reserveren is niet noodzakelijk maar wordt echter wel aangeraden.

Wij staan u gaarne telefonisch te woord voor verdere vragen of reserveringen Eethuys-Cafe "De Generaal", Lt. Generaal van Heutszlaan 5, 3743 JL Baarn - Tel: (035) 5421784.

EXPOSITIE 125 JAAR BAARNSCHE COURANT

De *Baarnsche Courant* kent een lange geschiedenis. Op 1 april 1895 is de eerste editie onder de naam *Baarnsche Weekbode* van de pers gerold. Die pers stond in een houten gebouwtje in de Laanstraat, op de plek waar tegenwoordig het linkerdeel van parfumerie IciParis is. Vanaf april 1898 droeg het weekblad de titel *Baarnsche Courant (BC)*. Dit lokale nieuwsblad verschijnt sinds 1965 drie keer in de week. Vandaag de dag is de krant een uitgave van de BDU te Barneveld, op tabloid formaat, en nog steeds is de BC een vaste waarde in de Baarnse samenleving.

Dit unieke 125-jarige jubileum laten we niet onopgemerkt voorbijgaan. In eerste instantie is gedacht een reeks activiteiten verdeeld over het lustrumjaar te laten plaatsvinden. Het corona-virus heeft echter roet in het eten gegooid. Besloten is het 125-jarig bestaan ingetogen te vieren en de aandacht te richten op de tentoonstelling '125 jaar *Baarnsche Courant*', samengesteld door drie leden van de HKB (de dames Ornstein en Hemerova en de heer Van den Oudenalder) i.s.m. de heren Leenders en Hoogendoorn van de BC.

De expositie wordt op 17 oktober a.s. om 11.00 u geopend door cultuurwethouder Hugo Prakke in de Oudheidkamer.

Deze tentoonstelling is een 'must see' voor iedere rechtgeaarde Baarnaar. Het geeft een volledig beeld van 125 jaar *Baarnsche Courant*: er is aandacht voor de geschiedenis van de lokale krant, de ontwikkeling van handmatige drukpers naar offset, de voortschrijdende digitalisering, en nog veel meer.

Er zijn diverse kavels van Drukkerij Bakker Baarn te zien, zoals de laatste loden drukvorm van deze krant en het bord 'Hofleverancier', het predicaat dat de krant bij het 100-jarig bestaan uitgereikt heeft gekregen. Verder

wordt ook aandacht besteed aan de hoofdredacteuren Ad Klijs, Simon Zwiëp en Martin Hoogendoorn, en de directeuren vader en zoon Naafs.

Bij koninklijke beschikking

Hofleverancier

Een tentoonstelling bij de Historische Kring Baerne over de geschiedenis van de Baarnsche Courant.

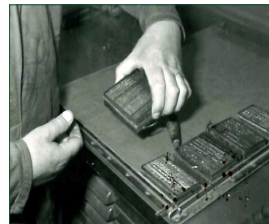
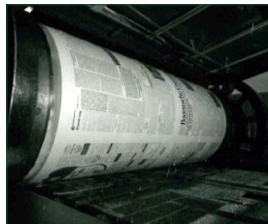
De tentoonstelling is te bekijken van 17 oktober (11.00 uur) tot begin januari 2021.

Gratis toegang op:

Woensdag van 14.00 tot 16.00 uur & Zaterdag van 11.00 tot 13.00 uur

Hoofdstraat 1a (onder de bibliotheek)

www.historischekringbaerne.nl

GEBOREN, GETOGEN: AGNES SILLEM

Opgroeien in Baarn, het is meestal zo slecht nog niet. In deze serie gaan we terug in de tijd, terug naar het ouderlijk huis, het buiten spelen in de buurt, de lagere school. Deze keer: de jonge jaren van Agnes Sillem, geboren en getogen in villa *De Klimop* op de zuidelijke hoek van de Faas Eliaslaan en de Eemstraat. Geïnspireerd door deze rubriek besloot ze haar eigen jeugdherinneringen op te schrijven. Hierbij haar verhaal.

door Agnes Scholten van Aschat-Sillem

Na de Eerste Wereldoorlog

Hoewel mijn beide ouders, Albert en Annie Sillem-Beels geboren en getogen Amsterdammers waren en mijn vader daar ook zijn werk had, besloten ze bij hun trouwen in 1921 om in Baarn te gaan wonen. De Amsterdamse familie reageerde daar heel

verbaasd op: *Gaan jullie echt in het Groene Graf wonen?* Maar mijn vader was diep in zijn hart een echte buitenman: een groot vogelkenner, die ook hield van vissen en jagen. Mijn moeder wilde het avontuur ook graag aangaan en heel belangrijk: Baarn had een directe spoorverbinding met Amsterdam. Ze vonden

Villa De Klimop [na de verbouwing door architect J.B. Ingwersen (1921-1996), een vriend van vader Albert] aan de Faas Eliaslaan.

een kleine villa, Faas Eliaslaan 2, tegenover de boerderij van Van Paridon en het helaas verdwenen tolhuisje, waar de Eemweg begint. Het huis was gebouwd omstreeks 1912, volgens de overlevering zou op die plaats vroeger een herberg gestaan hebben. Achter het tolhuisje begonnen de weilanden van de Eempolder. Ons huis lag ietsje hoger dan de straat vanwege de overstromingen van de Eem, die tot de bouw van de Afsluitdijk in 1932 regelmatig voorkwamen. Tijdens een noordwesterstorm kwam dan het Zuiderzeewater door de Eemmonding landinwaarts: dijken braken door, de Eem trad buiten zijn oevers en de hele polder raakte overstromd. De laatste keer was, voor zover ik weet, in januari 1916, toen het tolhuisje ook in het water stond.

Achter het huis lag een aardig stuk tuin met oude bomen - twee enorme populieren die vlak bij elkaar stonden bijvoorbeeld, in de hoek vlakbij de straat - en het perceel werd grotendeels ingesloten door een oeroude, heel dikke klimophaag. Omdat mijn ouders zeker positief in het leven stonden, hebben ze het huis 'De Klimop' gedoopt. Vader sloot zich aan bij de vrijwillige brandweer en heeft volgens moeder in februari 1922 een hele nacht lang de brand in de theaterzaal van Hotel Central staan helpen blussen.¹ Het

De Brink met linksboven de uitgebrande theaterzaal van Hotel Central (coll. Groenegraf.nl).

heeft niet mogen baten, het was de doodsteek voor die zaal.

Moeder kwam in het bestuur van de Amalia Bewaarschool (kleuterschool) in de Schoolstraat. Haar eerste daad was daar het afschaffen van de algemene grote zakdoek, die aan een paal in het midden hing en waarmee alle snotneusjes werden afgeveegd. Zij maakte van een oud laken een heleboel kleine doekjes, zodat ieder kind z'n eigen zakdoekje kreeg.

Maar al gauw werd in juli 1923 mijn oudste broer Ernst geboren en anderhalf jaar later kwam mijn broer Oscar. Ikzelf volgde in 1927 en toen hebben mijn ouders het huis laten uitbouwen, zodat er genoeg ruimte was voor nog een broertje (1929) en een zusje (1936). Moeder had haar handen dus wel vol aan haar vijftal. Eigenlijk was dat niets in vergelijking met wat overbuurvrouw Van Paridon te doen stond, met tien kinderen en daarbij nog werk op een druk boerenbedrijf! Het erf daar was dan ook altijd vol met schreeuwende kindertjes, af- en aanrijdende paard-en-wagens met rammelende melkbussen, of koeien die naar het weiland gingen of er vandaan kwamen.

Agnes met broertje Gerrit (coll. familie Sillem).

Heerlijke jeugd in de natuur

Wij konden ons uitleven in onze eigen tuin: bomen klimmen, hutten bouwen, hazelnoten kraken, pruimen plukken enz. Mijn oudere broers hadden op een onbewaakt moment een stevige plank hoog in een van de populieren gehesen en wilden daarmee een soort brug maken naar de andere boom, een heel project... Maar in het mooie huis *Eemwijk* - hoek Kerkstraat/Eemweg, bij het tolhuisje - woonde de weduwe Stracké, die een kopje thee zat te drinken bij het raam. Ineens viel haar oog op de twee jongetjes, die hoog tussen de takken van die twee populieren aan het balanceren waren met een grote plank! Hevig geschrokken holde ze naar onze nietsvermoedende moeder om haar te waarschuwen en toen was het gauw uit met de pret. Soms, als we zaten te eten, stond er ineens een koe voor het raam. We sprongen op en

jawel, een heel stel koeien maakte onze tuin onveilig. Ze waren uit het weiland gebroken en als er één koe door het hek is, dan volgen er meer. De hele familie in actie om ze weer terug te drijven naar de straat, waar Van Paridon stond om ze op te vangen en terug naar het weiland te loodsen. De sporen die ze achterlieten in de tuin bleven nog dagenlang zichtbaar...

Achter het tolhuisje was een dam met een groot hek dat toegang gaf tot de weilanden. Daar werd altijd het vuurwerk afgestoken op de avond van Koninginnedag (31 augustus, de verjaardag van koningin Wilhelmina). Heel Baarn liep dan uit om dat te zien. Zo ging ik een keer mee als klein meisje, aan de hand van mijn vader. Maar bij de dam aangekomen was het zo'n enorm gedrang van toestromende toeschouwers dat mijn handje ineens uit die van mijn vader glipte en ik mij in het half-

duister geheel verloren tussen een menigte vreemde mensen bevond. Gelukkig werd ik al vrij snel herkend door een aardige buurman, die me weer herenigde met mijn ouders.

Bij het station van Baarn stonden begin dertiger jaren nog kleine koetsen met een paard ervoor en op de bok een koetsier met zwarte jas en hoge hoed. Daarmee kwam mijn grootmoeder dan aangereden als ze vanuit Amsterdam bij ons kwam logeren. Soms mochten we een eindje op de bok mee terug naar het station rijden, maar dan moesten we natuurlijk wel weer terug naar huis lopen.

We hebben alle kinderziektes afgewerkt en dan kwam dokter Astro, de huisarts die ons ook ter wereld geholpen had, geregeld langs.

Zijn vriendelijke gezicht en geijkte begroetingen - *dag schattebout* voor een meisje en *dag beste kerel* voor een jongen - boezemden altijd direct vertrouwen in. Hij ging dan naast je bed zitten, haalde zijn grote horloge uit zijn vestzakje te voorschijn en voelde de linkerpols. Daarna keek hij in mijn keel of beklopte met z'n vingers mijn rug en dan voelde ik me alweer een stuk beter. Inenting tegen allerlei ziektes bestonden nog niet, behalve die tegen de pokken.

Naar school

Op 6-jarige leeftijd gingen we naar de 'Grote School', in ons geval de Hervormde School in de Spoorstraat, tegenover de speelgoedwinkel

Derde klas van de Hervormde School met Agnes Sillem links naast de zittende juffrouw in de tweede rij van boven, met twee staarten en de armen over elkaar gevouwen (coll. familie Sillem).

van Benning, waar we van onze (vierkante) stui-
ver weeggeld knikkers, tollen, springtouwen en
hoepels kochten. Moeder was inmiddels ook
in het bestuur gekomen van deze school. De
lokalen waren er ruim en hoog, maar de klas-
sen waren soms heel groot met tussen de 30
en 45 (!) leerlingen. Over het algemeen heers-
te er een stevige discipline. We hadden een
heilig ontzag voor het schoolhoofd, meester
De Jong, die met een geweldige stem stoute
jongetjes kon toespreken. Daar werd een so-

lide basis gelegd voor rekenen (hoofdrekenen,
de tafels) en taal (veel dictees), aardrijkskunde
(veel topografie van Nederland, maar ook van
Nederlands-Indië) en de vaderlandse geschie-
denis (jaartallen!), waarop we ons hele leven
hebben kunnen terugvallen. Er werd ook veel
gezongen: vaderlandse liederen en liedjes van
Jacob Hamel. Verder leerden we iedere week
een gezang of een psalm die zaterdags werd
overhoord.

Ik kwam in de 1e klas naast Alie Blaauwendraad

Het zwembad in de Eem in de dertiger jaren, Agnes met gebogen hoofd liggend links, schuin achter haar zit Ernst. Het zogenaamde poortgebouw van de badinrichting staat nog steeds aan de August Janssenweg te Baarn (coll. HKB).

te zitten. Haar vader was ds. Blaauwendraad, dominee van de Pauluskerk op de Brink en zij woonde in de pastorie, die helaas ook heeft moeten wijken voor de aanleg van het parkeerterrein. We werden vriendinnen en hebben veel samen opgetrokken, spelend in de tuin van *De Klimop* of op de spannende zolder van de oude pastorie.

Zwemmen in de Eem

We leerden zwemmen in de badinrichting aan de Eem, hangend aan de hengel van de badmeester. Als we de slag goed te pakken hadden, mochten we aan de lijn om vervolgens voor het diploma te gaan (de diploma's A, B en C bestonden overigens nog niet). Als je dat diploma had behaald, kon je duikles krijgen van Thijmen de Ruig, de jonge badmeester. Op 15 mei ging de badinrichting open en dan waren we daar alle schooldagen tussen 12.00 en 13.30 u te vinden met een stel vriendinnen, boterhammen mee. Weer of geen weer, of het water nu 20°C was of slechts 14.

Wanneer de badmeester voldoende vertrouwen had in onze zwemkunsten, mochten we soms de Eem in zwemmen. Daartoe opende hij dan een hekje in het water en dan trokken we heerlijk langs het riet met zingende karekieten en blauwe libellen de wijde wereld in. Op een keer botste ik ineens tegen iets groots en harigs aan, dat bleek een dood varken te zijn! Nu was de Eem in die tijd allesbehalve schoon, van waterzuivering had nog niemand gehoord. In de zomer kwam weleens de ziekte van Weil voor en dan ging het zwembad een tijdje dicht, tot ons groot verdriet.

Jaarlijks waren er zwemwedstrijden voor de schooljeugd, waarbij ik twee keer een prijs gewonnen heb, uitgereikt door prinses Juliana.

De ene keer was dat een medaille, die ik aan de Oudheidkamer geschonken heb en de andere keer een zilveren ringetje met een lieveheersbeestje erop. Dat vond ik nog veel mooier en ik droeg het met trots. Maar helaas was de vreugde van korte duur, want toen een vriendin een paar dagen later het ringetje wilde passen, viel het tussen de planken van de steiger door in het water van de Eem en weg was het...

Net voor de Tweede Wereldoorlog

Mijn vader had een goede vriend die een mooie auto bezat. Hij werkte voor de Volkenbond² waarvoor hij soms naar Wenen moest rijden. In de zomer stond de kap van die auto bijna altijd open. Hij vertelde dat hij op een goede weg wel over de 100 km per uur kon rijden! *Wil je een keertje mee?* Ja, dat wilde ik wel. *Dan gaan we naar de Torenlaan, die is mooi recht en lang.* Ik mocht naast hem zitten en daar gingen we richting de Torenlaan. Met *Huize Peking* in de rug gaf hij gas en daar vlogen we vooruit; ik hield mezelf goed vast, want de snelheidsmeter ging naar de 100 km! Wat een sensatie, om nooit te vergeten. Deze vriend van mijn vader zou later een fanatiek NSB-lid worden. Dat leidde tot een aanvaring met mijn vader en later tot een breuk, waarna zij elkaar nooit meer zouden zien, want de NSB'er kwam in 1945 op dramatische wijze aan zijn einde.³

In 1937 waren prinses Juliana en prins Bernhard getrouwd en hadden hun intrek in paleis *Soestdijk* genomen. Half januari 1938 werd de geboorte van hun eerste kindje verwacht. Iedereen was gespannen, want het voortbestaan van het koningshuis stond op het spel. Alle voorbereidingen waren getroffen, zo

was er een kanon opgesteld bij de Eemweg om 101 schoten af te vuren als er een prinsje geboren was en 51 voor een prinsesje. Bij dat kanon hoorde een stel soldaten, die ermee oefenden en er de wacht hielden. Dat alles konden wij vanuit ons huis zien. Moeder had beschuit en oranje muisjes in huis gehaald. In het Badhotel logeerden zelfs buitenlandse journalisten om het grote nieuws zo snel mogelijk de wereld in te sturen... Maar de baby liet op zich wachten. De ene druilerige dag volgde op de andere, zonder nieuws uit Soestdijk en dat twee weken lang! Men maakte zich zorgen: zou het wel goed gaan met de kroonprinses?

Ik was 10 jaar en zat in de 5e klas bij meester Kraaienbrink. Het was 31 januari geworden, ik zat weer eens naar buiten te kijken en zie ineens dat de buurman in de Parkstraat de vlag aan 't uitsteken is. Ik vinger in de lucht: *Meester meester, kijk ze steken de vlag uit!* Grote opwinding. De baby is dus geboren, maar wat zou het zijn, een prinsje of een prinsesje? Al gauw kwam meester De Jong binnen stappen en deelde ons plechtig mee dat op Soestdijk een prinsesje geboren was. Dat ze Beatrix zou heten werd later bekend gemaakt. Grote vreugde, we kregen meteen vrijaf. Gauw naar huis, overal werden de vlaggen buiten gehangen. Maar waar bleven nu de kanonschoten? We liepen de Eemweg op en daar hoorden we heel zacht: plof... plof... plof. Wat bleek? Het kruit was nat geworden, omdat de laatste weken veel regen was gevallen.

Gelukkig was er altijd nog de dorpsomroeper, een oudere man met pet, die door het hele dorp fietste en op alle belangrijke kruispunten afstapte om - na een roffel op de gong die aan zijn fiets hing - met luider stemme het blijde nieuws rond te bazuinen, want toen beschik-

ten nog maar weinig mensen over een radio of telefoon.

Een dagelijkse verschijning op straat was de lantaarnopsteker, een slankgebouwde man die tegen zonsondergang langs kwam fietsen met aan een lange stok een brandend lontje waarmee hij het kousje bovenin de gaslantaarns aanstak. Ik kan me niet herinneren of hij dan 's ochtends vroeg het gaskraantje weer kwam dichtdraaien, want dan lag ik waarschijnlijk nog op één oor. Een ander bekende figuur in het dorp was een heel klein dametje met een mooi hoedje op, rijdend op een aangepaste fiets, die geen hand kon uitsteken. Dan hoorde je haar ineens hard roepen: *De Brinkstraat in, de Brinkstraat in!* Dan was het duidelijk voor iedereen waar ze heen fietste.

Dat zoveel vertrouwds als *De Klimop*, het tolhuisje, de pastorie en de bomen op de Brink, en zoveel meer uit Baarn is verdwenen, stemt me droef. Maar er is één grote troost: boekhandel Den Boer in de Laanstraat is nog precies zoals ik me het herinner uit m'n vroegste jeugd! Daarom probeer ik steeds als ik weer 'es in Baarn ben, om daar even binnen te stappen en ga daardoor ook in mijn herinneringen even terug naar die vredige vooroorlogse tijd.

Hoe het verder ging

In 1953 is Agnes Sillem met man en twee kinderen weer in Baarn komen wonen, later kwamen hier twee kinderen bij en dit viertal heeft op hun beurt ook een heerlijke jeugd in Baarn gehad. In 1969 vertrok het gezin wegens het werk van Agnes' echtgenoot. Ze woont tegenwoordig in Lochem, maar heeft al die jaren haar contacten in Baarn aangehouden en komt nog geregeld in haar geboortedorp.

Noten van de redactie

1. Na afloop van een bal masqué brak er op onverklaarbare wijze een brand uit in de theaterzaal van Hotel Central op 10-02-1922 (Groenegraf.nl).
2. De Volkenbond is in 1919 opgericht bij de Vrede van Versailles en was de voorloper van de huidige Verenigde Naties, opgericht in 1945 (wikipedia.nl).

Agnes met haar broers Ernst (r) en Oscar bij de voordeur van De Klimop, kort voordat de villa in eind jaren 1990 tegen de vlakte ging voor de bouw van een appartementencomplex (coll. familie Sillem).

APOTHEEK JULIUS

Sinds 1886

M.A. Smulders-de Jong, apotheker

UW GENEESMIDDEL ONZE ZORG

Laanstraat 36, 3743 BG Baarn

Telefoon (035) 5412432

Fax (035) 5421021

apotheek.julius@ezorg.nl

www.apotheekjulius.nl

AL 35 JAAR STERK IN:

- TAPIJT
- LAMINAAT
- GORDIJNEN
- VITRAGE
- RAAMDECORATIE
- MEUBELSTOFFERING
- BEDDEN
- BOXSPRINGS
- DEKBEDDEN EN KUSSENS
- BEDTEXTIEL

VAKKUNDIG,
ERVARING, SERVICE EN
EEN DESKUNDIG
ADVIES

DE WOON- EN SLAAPSPECIALIST VAN BAARN E.O.

jan buis

NIEUWSTRAAT 24-27, 3743 BK BAARN

WONEN: TEL. 035-5412600

SLAPEN: TEL. 035-5413076

Eemnesserweg 12 3741 GA Baarn
telefoon 035 5413321
www.debaarnsenotarissen.nl
email : info@debaarnsenotarissen.nl

PLEZIERIG LEVEN, ZORGELOOS WONEN

DANKZIJ ONS ZORGHOTEL
KUNT U EVEN 'PROEFWONEN'

Welkom bij Huize Brandsen. Een sfeervol woon-zorghuis en zorghotel midden in het gezellige en groene Baarn. Hier geniet u van professionele levensloopbestendige zorg, ruime appartementen en een levendige sfeer. Een zorgindicatie is niet noodzakelijk. Zo wordt verzorgd wonen zorgeloos leven. Zie www.huizebrandsen.nl

HUIZE • BRANDSEN
verzorgd wonen

Koningsweg 2, 3743 EV Baarn 035 541 3055 info@huizebrandsen.nl www.huizebrandsen.nl

SPOREN VAN MEESTER VAN DAPPEREN

In het voorjaar van 1819 werd de 22-jarige onderwijzer Jan Andries van Dapperen aangesteld om meester Nicolaas Numan te assisteren op de Baarnse dorpschool. Numan was in 1793 begonnen op het schooltje dat de eigenaar van de tapijtfabriek, Reinhard Scherenberg had opgericht. Jan Andries vindt in Baarn niet alleen werk, hij ontmoet er ook zijn latere echtgenote en samen met haar krijgt hij een gezin met acht kinderen. Hij is ook de oprichter van een Fransche School voor 'jonge heren'. En die kwamen letterlijk van heinde en verre naar het gezonde oord dat zo fraai gelegen was tussen polders, heide en bossen.

door Henriëtte Beuk

Meester van Dapperen had zijn onderwijzersopleiding ontvangen aan het Haarlemse instituut¹ van Pieter Johannes Prinsen. Jan Andries was in dezelfde plaats geboren in 1796. Zijn vader Jan Willem was schoenmaker en overleed in 1815, zijn moeder Maria van Dulken overleed vóór 1804, want toen hertrouwde zijn vader. De toezienend voogd van Jan Andries was oom Barend van Dapperen, die net als Jan Willem was geboren in Zutphen.

Meester van Dapperen wordt in het voorjaar van 1819 aangesteld als hulponderwijzer voor de dorpschool in de Hoofdstraat en hij

huurde het huis ernaast dat toebehoorde aan de weduwe Van Eijk. Toen Jan Andries jufvrouw Sandoz leerde kennen, werkte zij als gouvernante bij de slagersfamilie Meijers in de Nijverheidsstraat. Ze was in 1797 geboren in Amsterdam, haar vader Henri Aimé Sandoz was een Zwitserse horlogemaker² die voor het hof van Versailles zou hebben gewerkt en zich in Amsterdam had gevestigd, vermoedelijk vanwege het uitbreken van de Franse Revolutie. In december 1793 was Henri getrouwd met Marie Louise Köller, geboren in Den Haag. Hij heeft in 1808 geprobeerd hof-

Zakhorloge van H.A. Sandoz,
anno 1800-1815.

leverancier van Louis Napoleon Bonaparte te worden, maar dat predikaat was al aan een andere Amsterdamse uurwerkmaker vergund en werd hem geweigerd. In januari 1811 overleed Henri, zijn echtgenote zette nog een poosje de horloge- en klokkenwinkel voort aan het Rokin, totdat zij in mei 1814 hertrouwde met hereboer Heinrich Wilhelm Christian Rittershausen en in Weesperkarspel ging wonen. Dat zal ongeveer het moment zijn dat haar dochter Louise Henriëtte naar Baarn is vertrokken om in haar eigen onderhoud te kunnen voorzien. Bij het huwelijk in december 1820 van Jan Andries en Louise Henriëtte blijkt dat ze warme banden onderhielden met de overburen: als getuigen traden op E.G.W. Cohen (directeur van de Tapijtfabriek) en zijn zoon H.M.E. Cohen van Baren (militair). Andersom is Jan Andries samen met IJsbrand Hendrik François Vincent Dubois (kantoorbediende bij de Tapijtfabriek) tot twee keer toe getuige bij de huwelijken van de zoon en dochter van E.G.W. Cohen in 1826 resp. 1828.

Maatschappij tot Nut van het Algemeen

Het Haarlemse instituut, waar Jan Andries zijn opleiding tot onderwijzer had genoten, was voortgekomen uit initiatieven van de lokale Maatschappij tot Nut van het Algemeen (MNA). Wellicht vond Jan Andries dat zijn stichtelijke activiteiten verder moesten reiken dan het onderrichten van de dorpsjeugd, want in 1824 sticht hij samen met enkele vooraanstaande heren een afdeling van deze maatschappij in Baarn: voorzitter J.A. van Dapperen, secretaris IJ.H.F. Vincent Dubois, bestuurslid E.W.G. Cohen; leden: H.M.E. Cohen van Baren (zoon van), Frans Pen (notaris), Dirk Frederik van der Pant (huisarts te Soest), J.F.

De Hoofdstraat gezien vanuit het Westen. Links op de hoek Brinkstraat/Brink Hotel Central, dan met de bocht mee het Sint Nicolaasgebouw, daarnaast de Fransche School en het huis Ons Genoegen. Er tegenover nog een restant van de tapijtfabriek (later Bolwerk) en villa IJsendijk (later garage Lettenmeijer) aan de Brink. (coll. NHMI).

Diemer (rentmeester paleis Soestdijk) en J.P. van der Plaats (rentenier). Op 19 oktober 1824 organiseert de MNA in de ochtend een samenrijn in de hervormde kerk om drie redders van drenkelingen in het zonnetje te zetten, met uitreiking van zilveren medailles en certificaten, voorafgegaan door een redevoering van Van Dapperen. De plechtigheden worden afgewisseld met zangstukken die zijn gearrangeerd door E.G.W. Cohen die ook het koor van schoolleerlingen dirigeert. In de middag treedt het zangkoor onder begeleiding van instru-

mentale muziek op in het schoolgebouw waar een flinke menigte op afkomt. Tot besluit een souper voor de leden van de MNA.

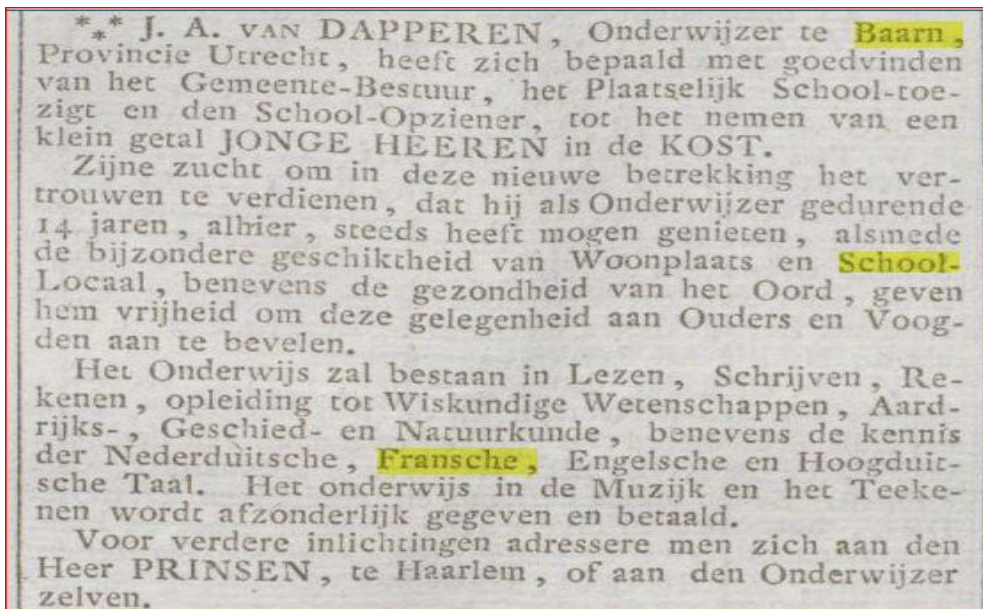
De Fransche School

Deze school was een schooltype dat in de Nederlanden bestond tussen de 16e en 19e eeuw. Het zou zijn ontstaan als een tegenhanger van de meer academische Latijnse scholen vanuit de behoefte aan meer praktijkgericht onderwijs. Het doel was jongelieden op te leiden voor het internationale handelsverkeer en vanwege het hoge schoolgeld (tussen f 200-500 per jaar) kwamen alleen zonen van vermogende ouders in aanmerking.

In 1827 gaat meester Numan met pensioen en wordt meester Van Dapperen hoofdonderwijzer van de dorpsschool. De leerlingen komen alleen in de ochtend naar school en het lijkt

erop dat de meester barst van de energie, want in juni 1832 start hij met een kostschool voor 'jonge heren' op kleine schaal, die bij hem in huis komen te wonen. Het vakkenpakket van deze Fransche School bestaat uit: lezen, schrijven, rekenen, wiskunde, natuurkunde, geschiedenis, aardrijkskunde, Nederduits, Frans, Engels en Hoogduits. De lessen in muziek en tekenen worden afzonderlijk gegeven en betaald. Een jaar later plaatst hij een advertentie voor een secundant in de vreemde talen met opvoedkundige kwaliteiten.

Van de Fransche School in Baarn is geen archief bewaard gebleven, maar de volkstelling van 1839 laat zien dat de reputatie van Van Dapperen wijd verbreid is en dat er geen sprake meer is van een kleine schaal: er staan dan 31 kostschoolleerlingen genoteerd op het adres van Van Dapperen in de Hoofdstraat. Elf

**** J. A. VAN DAPPEREN, Onderwijzer te Baarn,** Provincie Utrecht, heeft zich bepaald met goedvinden van het Gemeente-Bestuur, het Plaatselijk School-toezigt en den School-Opziener, tot het nemen van een klein getal **JONGE HEEREN** in de KOST.

Zijne zucht om in deze nieuwe betrekking het vertrouwen te verdienen, dat hij als Onderwijzer gedurende 14 jaren, alhier, steeds heeft mogen genieten, alsmede de bijzondere geschiktheid van Woonplaats en **School-Loaal**, benevens de gezondheid van het Oord, geven hem vrijheid om deze gelegenheid aan Ouders en Voogden aan te bevelen.

Het Onderwijs zal bestaan in Lezen, Schrijven, Rekenen, opleiding tot Wiskundige Wetenschappen, Aardrijks-, Geschied- en Natuurkunde, benevens de kennis der Nederduitsche, **Fransche**, Engelsche en Hoogduitsche Taal. Het onderwijs in de Muziek en het Teekenen wordt afzonderlijk gegeven en betaald.

Voor verdere inlichtingen adressere men zich aan den Heer **PRINSEN**, te Haarlem, of aan den Onderwijzer zelve.

daarvan zijn geboren in West- en Oost-Indië. In de volkstelling van 1829 staan er al een ondermeester - de 18-jarige Gerrit Scheepmaker uit Nigtevecht – en twee dienstbodes op hetzelfde adres geregistreerd, geen overbodige luxe voor een gezin met dan vijf kinderen. Tien jaar later zijn er acht kinderen, vijf dienstbodes, een kwekeling - Gijsbert Veldhuyzen (18 jaar, uit Eemnes)- en twee hulponderwijzers - Joost Crouwel (32 jaar, uit Tiel) en Willem van Bruggen (31 jaar, uit Eemnes).

In 1836 heeft Van Dapperen toestemming aan de gemeenteraad gevraagd om zelf een uitbreiding van het schoolgebouw te mogen financieren, waarschijnlijk is dat nodig geweest om zijn kostschoolleerlingen te kunnen herbergen. In de ochtenden heeft Van Dapperen gemiddeld 30 dorpskinderen in de klas en in de middag nog eens 31 kostschoolleerlingen, gelukkig hadden kinderen toen nog ontzag voor leraren en konden zij goed orde houden. In 1849 zijn er nog slechts acht kostschoolleerlingen, hulponderwijzer Crouwel en twee dienstbodes bij het echtpaar Van Dapperen-Sandoz en hun dochter Wilhelmine ondergebracht in huis 27.

Tamtam

Dat er elf kostschoolleerlingen uit de Oost en de West in Baarn onderwijs genoten is toch wel een opmerkelijk fenomeen. Via delpher.nl zijn er slechts twee vermeldingen in de krant gevonden en die betroffen de opening van de Fransche School in 1832 en de vacature voor een secondant in 1833. Dus de animo voor de school moet via via zijn opgewekt. Bij het nader onderzoeken van de huiseigenaar weduwe Van Eijk, overleden in 1832, komen er interessante banden met Oost-Indië aan het licht. Die

weduwe blijkt Elisabeth Douglas te zijn, in 1758 geboren te Bergen op Zoom en ze trouwde in 1782 te Batavia met Erland d'Abo, kapitein ter zee in dienst van de Deense marine. Hij overleed in 1792 op zee onderweg naar Nederland en liet Elisabeth achter met vier dochters en een zoon, die allen in de Oost geboren waren. Haar zoon Robert Christiaan Nicolai werd assistent-resident en overlijdt in 1824 te Padang, en heeft dus geen reclame kunnen maken voor Van Dapperen, maar diens weduwe Anna Louise van den Berg bleef in Oost-Indië wonen met haar vier kinderen en zou binnen de kring van Hollandse ambtenaren aldaar het nieuws verspreid kunnen hebben.

In 1832 stond Mary Ann Crosley genoteerd als eigenaresse van een huis even verderop in de Hoofdstraat, aan de noordzijde schuin tegenover bakker Timmer (no. 10-12). Ze was de weduwe van Franciscus Wijnstok (1776-1823), in leven vendumeester te Batavia. De weduwe woonde al in 1824 in Baarn, getuige een notariële akte waarin zij Andries de Wilde (eigenaar en bewoner van het buiten Pijnenburg) aanstelt tot voogd van haar kinderen. Haar dochters werden geboren in Amsterdam maar groeiden op in de Oost en trouwden in Batavia en Rembang (1823 resp. 1828) met residenten. Het huis in de Hoofdstraat wordt in 1837 verkocht aan koopman Rodolphe le Chevalier (1777-1865), hij was eigenaar van diverse plantages in Suriname.

Een andere motor achter de publiciteit voor Van Dapperen zou ook gevonden kunnen worden in de rentmeester van paleis *Soestdijk*, die in 1824 lid was van de MNA: Johan Frederik Diemer. Hij woonde in *Huize Peking* en zijn broer Johan Gerard Joseph (1786-1855) was een kapitein in dienst van de marine die regelmatig naar Oost-Indië voer.

Een volgende wervende bron kon ook nog een neef van dokter Dirk Frederik van der Pant (lid MNA) zijn. Deze Jan Popp jr. (1806-1868) zat namelijk bij de cavalerie van het Oost-Indische leger, was begin 1830 aangekomen in de Indische archipel en zijn kinderen werden geboren in Djokjakarta (Java) en Soerabaja.

Daarnaast zal meester Van Dapperen een goede bekende zijn geweest van Pieter Cornelis de Roth (1781-1849), lid van de lokale Commissie van Weldadigheid op wiens kosten armlastige kinderen naar de dorpschool konden gaan. Deze P.C. de Roth had in mei 1834 de portretschilderes Gertrude Catherine Madelon Rutgers gehuwd, zij was de zuster van jhr Louis Henri Rutgers van Rozenburg, eigenaar van het buiten *De Hooge Vuursche II* met financiële belangen in Suriname via het fonds W.G. Deutz.

Overname 1859

Het pand waarin de familie Van Dapperen had gewoond vanaf 1820 was tussen 1840-1848 eigendom geweest van Jan Andries. Daarna heeft hij het pand gehuurd van Grietje Cornelia Elders-Kuijper die het in 1877 zou verkopen aan buurman Hendrik Velaars.

Eind mei 1859 overlijdt meester Van Dapperen en vijf maanden later komt Jan Cornelis Koning (geb. 1830, Eemnes) uit Leerdam naar Baarn met zijn gezin en hij neemt de kostschool over. Het jaar daarop verhuist de Fransche School naar de latere Ericalaan om uiteindelijk als uo verder te gaan.

De weduwe Van Dapperen, Louise Henriëtte Sandoz verhuist naar Den Haag waar zij in 1871 komt te overlijden.

Tweede generatie Van Dapperen

Jan Andries was onderwijzer en kostschoolhouder, hij moest dus een opvoedkundig voorbeeld stellen, maar hoe bracht hij het er vanaf met zijn eigen kinderen? Een pikant feitje is dat zijn eerstgeborene een half jaar na zijn huwelijk met Louise Henriëtte Sandoz werd geboren.

- Jan Hendrik (1821-1897) werd muziekonderwijzer, verhuisde naar Heerenveen, trouwde daar en kreeg 4 kinderen.
- Dirk Carel (1822-1855) gaat in dienst van het leger naar Oost-Indië en overlijdt te Batavia.

- Eduard (1824-1875) nam in 1843 de kruidenierswinkel van Antonie Johannes Cruijff over, naast zijn ouderlijk huis in de Hoofdstraat, de winkel werd gekocht door zijn vader. Deze Amsterdamsche Winkel werd door zijn tweede echtgenote Cato Bongers nog lang aangehouden en verkreeg het predikaat hofleverancier.
- Louise Henriëtte (1830-1902) dreef samen met haar zuster Wilhelmine een kruidenierswinkel in de Amsterdamse Anjeliersstraat, eigendom van hun vader. Johannes de Vries werd haar echtgenoot, kocht de winkel van zijn schoonvader en kreeg met Louise Henriëtte vijf kinderen.
- August (1825-1897) werd horlogemaker maar raakte aan lager wal; vanaf 1878 wordt hij om de twee jaar in Amsterdam opgepakt wegens landloperij en na 14 dagen hechtenis steevast overgebracht naar de strafkolonie Ommerschans. Hij overlijdt ongehuwd te Amsterdam.
- Jan Andries jr. (1827-1866) gaat in dienst van het leger naar Oost-Indië en overlijdt ongehuwd te Djokjakarta.
- Wilhelmine (1831-1862) vertrok in 1851 naar Nederlands-Indië en overlijdt ongehuwd in Samarang.
- Jongste dochter Maria (1835-1842) overlijdt op 7-jarige leeftijd te Baarn.

Bronnen

Cbg.nl
 Wiewaswie.nl
 Delpher.nl
 Archief Eemland (AE)
 Nationaal Archief

Noten

1. Rijkskweekschool anno 1816.
2. In Parijs heeft de familie Sandoz een goede reputatie opgebouwd als horlogemaker en ze zouden nog generaties lang in die ambachtelijke bedrijfstak werkzaam zijn.

Charles Auguste Sandoz (1800-1880), zwager van Van Dapperen, ging op zijn twaalfde in Parijs bij zijn oom Charles François in de leer en is de grondlegger van de *Horlogers du Palais Royal*.

3. In september 1829 is weduwe Wijnstok in Rotterdam aan boord gegaan voor een reis naar Batavia-Samarang. De volkstelling van 1829 geeft aan dat timmermansknecht Hendrik Hageman met zijn gezin in haar woning aan de Hoofdstraat verblijft, wellicht als huurder c.q. beheerder.
4. Voogdij indien zij bij overlijden nog minderjarige kinderen naliet (AE, repertoire notaris Frans Pen, akte 2316 d.d. 08-05-1824).
5. Zijn broer Pieter Dirk Koning zat in 1829 bij Van Dapperen als kostschoolleerling in de klas en is later ook kostschoolhouder in Elburg geworden.
6. A.J. Cruijff had deze winkel in 1827 overgenomen van Abraham Beudeker (AE, repertoire notaris F. Pen, akte 3005).

COLOFON

Baerne is een kwartaaluitgave van de Historische Kring Baerne.
Oplage: 850 ex.
Vormgeving en druk:
Drukkerij BakkerBaarn.

Redactie

Henriëtte Beuk
Eric Lorier
Marjo Stam
E redactie@historischekringbaerne.nl

Postadres

Historische Kring Baerne
Postbus 326, 3740 AH BAARN
T (035) 54 303 77
E info@historischekringbaerne.nl
I historischekringbaerne.nl

Bezoekadres

Oudheidkamer HKB
Hoofdstraat 1a, 3741 AC BAARN
Ingang via de bibliotheek, in het sou-
terrain. Er is een lift aanwezig.

Openingstijden

Wo 14-16 u en za 11-13 u of op af-
spraak. Bel voor nadere informatie
naar (035) 54 303 77 tijdens ope-
ningstijden of mail naar oudheidkamer@historischekringbaerne.nl.

Erelid

Mw. P.H. Kuijt-Smit

Contributie

Per jaar en per adres € 18.
NL18 INGB 0004.192.133 t.n.v. de
Historische Kring Baerne te Baarn.
Extra bijdragen zijn van harte wel-
kom. Als lid ontvangt u het kwar-
taalblad *Baerne* en heeft u gratis
toegang tot onze lezingen.
De HKB is aangemerkt als cultu-
rele ANBI (Algemeen Nut Beogende
Instelling). Giften aan een ANBI kunt
u van de inkomsten- of vennoot-
schapsbelasting aftrekken. Een er-
kende ANBI hoeft geen successie- of
schenkingsrechten te betalen over
legaten en schenkingen. Uw schen-
king komt dus volledig ten goede
aan de HKB.

Verzendkosten Baerne

Buiten Baarn, binnen NL: € 10 per
jaar. Gelieve contributie plus ver-
zendkosten in één bedrag over te
maken.

Verkoopadressen Baerne (in Baarn)

Los exemplaar € 3,50.
Oudheidkamer HKB, Hoofdstraat 1a;
Bruna, Laanstraat 32.

Ledenadministratie

Dhr. H.J. Kroon
T (035) 54 130 01
E ledenadministratie@historischekringbaerne.nl

Dagelijks bestuur

Dhr. J. Baerends (voorzitter)
T (035) 54 228 54

Mw. M. Olthof (secretaris)
T (035) 54 306 65

Dhr. J.M.M. Boers (penningmeester)
T (035) 63 125 54

Algemeen bestuur

Mw. E.M.M.A. Kuizinga-Claassens
werkgroep Oudheidkamer
T (035) 54 203 72

Dhr. T.J. Hofstra
werkgroep Oude Begraafplaats
T (035) 53 115 15

Dhr. J.W.A.A. van der Laan
werkgroep Archeologie
T (035) 54 116 56

Mw. H.T.M. Beuk
redactie *Baerne*
M 06 27 357 807

VACATURE
werkgroep Communicatie

Dhr. P. Mreijen
M 06 29 038 917

Mw. Th. Kruidenier-Brands
T (035) 54 178 60

AGENDA

- 22-sep Lezing over de gezusters Van Gogh door Jan-Willem Verlinden in de aula van Het Baarnsch Lyceum, Stadhouderslaan te Baarn, aanvang 20.00 u, zaal open 19.30 u.
- 3-okt excursie naar Airborne Museum/Bronbeek, aanmelden tot 6-09-2020, voor info pagina 65 Van de voorzitter
- 6-okt Lezing 'Gek en Wijs tijdens Seyss: anti-Duitse publicaties tussen 1940 en 1950' door Frits Booy in de aula van Het Baarnsch Lyceum, aanvang 20.00 u.
- 13-okt Algemene Ledenvergadering in de Herberg van Paulus, Spoorstraat te Baarn, aanvang 20:00u, zaal open 19.30, na de pauze boekpresentatie *Baarnse Geschiedenissen* door Michiel Kruidenier.
- 17-okt Opening expositie '125 jaar Baarnsche Courant' om 11.00 u.
- 27-okt Avond van de Maand van de Baarnsche Geschiedenis in Theater de Speeldoos, aanvang 20.00 u – twee voorstellingen zonder pauze.
- 24-nov Lezing over de valsemunten van Eembrugge door Cor de Graaf in de aula van Het Baarnsch Lyceum, aanvang 20.00 u.

Niets uit deze uitgave mag worden vervoelvuldigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm, of op welke andere wijze dan ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de redactie. De redactie heeft er naar gestreefd de rechten met betrekking tot de illustraties volgens de wettelijke bepalingen te regelen. Degenen die desondanks menen rechten te kunnen doen gelden, kunnen zich alsnog tot de redactie wenden.

Inruilactie

Alles om te printen vind je bij Bruna

Bruna heeft een ruim assortiment huiskamer en merk cartridges.

*Lever uw oude cartridge in en krijg €1.- korting op een nieuwe.

Bruna
Laanstraat 32
3743 BG Baarn
www.bruna.nl

blij met **bruna**

RUG CENTRUM
BAARN
specialisten in beweging

FYSIOTHERAPIE
CHIROPRACTIE
OEFENTHERAPIE
MANUELE THERAPIE
PODOTHERAPIE
REVALIDATIE
ECHOGRAFIE
SHOCKWAVE

U bent van harte welkom
in ons moderne centrum,
met een vriendelijk en
professioneel team.

**Plus-
praktijk**

Plataanlaan 5 3741 WE Baarn tel: 5411346 www.rugcentrumbaarn.nl

Dit lid van de Historische
Kring Baerne is op deze
manier uitgenodigd voor
een persoonlijke rondlei-
ding (op afspraak)
bij Rugcentrum Baarn,
inclusief koffie.